

José Luis
Meilán
Gil

Catedrático de dereiro
administrativo.
Rector da Universidade
da Coruña

Presentación do libro
Territorio e identidade

Autor: Pablo González Mariñas

(A Coruña, 7 de xuño de 1994)

A circunstancia que hoxe nos reúne neste fogar intelectual evidencia unha gozosa realidade. Ás veces, o río da vida non avanza cara ó seu inexorable destino, senón que retrocede formando meandros que rodean as biografías humanas, trazando en torno a elas “a súa curva de ballesta”.

O autor do libro, Pablo González Mariñas –e algúns amigos máis– saben qué quero dicir con esa metáfora tomada como préstamo da poesía manriqueña e de Machado. A circunstancia de hoxe é un encontro do presentador do libro co seu autor e co tema, despois dunha serie de peripecias vitais que, ó xeito dos ríos, discorreron por diferentes paisaxes.

Teño que agradecerlle ó libro que hoxe se presenta en sociedade –*Territorio e identidade: Galicia como espacio administrativo*– a oportunidade dese feliz encontro. Resultaba algo

inevitable porque o contido do libro responde a unhas preocupacións intelectuais e políticas –atreveríame a dicir, se o adxectivo non estivese desgraciadamente tan degradado na actualidade– que constituíron unha constante común. Como reza o subtítulo –quizais de innecesaria aclaración do ben expresivo título–, trátase no libro das “grandes cuestións históricas e da súa proxección actual”.

O libro foi valorado xustamente para ser merecedor do premio “Manuel Colmeiro” instituído pola EGAP, que tan eficazmente está desenvolvendo o seu labor institucional baixo a fina sensibilidade do seu director Xaime Rodríguez-Arana.

Existe sempre entre libro e autor a relación que é propia da facultade creadora. O home queda reflectido na súa obra. Ás veces, como lembraba emotiva e ata estremecedoramente Miguel Delibes, a vida do autor –neste caso do novelista– foi arrebatada pola das súas personaxes. E cando levanta a vista cara ó espello, xa na senectude, atópase –nos “restos do día”– con que non ten a penas vida autónoma. Dalgún xeito, ese é o destino da creación –literaria ou científica–: darlles ós demais o que estaba dun xeito informe dentro dun, para ser “de todos e de ninguén, coma unha mañá, coma unha tarde”.

O libro que hoxe se presenta reflicte tanto o seu autor, como responde ó que é cuestión colectiva. González Mariñas é profesor universitario, dedicado desde hai moitos anos ó dereito público. Coñecino en Madrid, formando parte da colectividade desa emigración próxima. Regresou a Galicia continuando a súa dedicación universitaria, para empezar comigo e algúns outros idealistas unha aventura: dotar Galicia, nos inicios da transición política, dun partido autóctono, o PGI.

O río da vida seguiu o seu curso por canles non sempre previstas, como lle corresponde a todo fenómeno de liberdade. Sen deixar nunca a súa proxección universitaria, González Mariñas desenvolveu unha actividade pública, a notoriedade da cal fai inútil a súa lembranza. Esas dúas inquietudes fúndense neste libro, do que dixo o director da EGAP que “hai nel rigor xurídico e certa vehemencia estética”, o que corrobora o propio autor ó confesar que “mesura testemuños de paixón política emotiva con razóns frías de técnica xurídica”.

O resultado é un libro no que ámbolos ingredientes efectivamente se combinan, ou máis ben se xustapoñen, de xeito que dificilmente pode cualificarse como un libro exclusivamente xurídico, se este se concibe desde unha ortodoxia fundamentalista.

Desde o seu primeiro libro, González Mariñas tivo unha preocupación notable pola historia, polos antecedentes, sen os que é imposible entende-lo presente; polas fontes de carácter social. E é que o dereito é un fenómeno cultural, como me gusta dicir e transmitirles ós meus alumnos. Non poden illarse as institucións do contexto social e histórico que as rodean, os problemas das cales debe atender.

Esa é a aproximación deste libro. O espazo administrativo é unha expresión técnica que ten que ver con principios de organización administrativa e que serve para a regulación e articulación das competencias administrativas. Pero é algo máis ca un instrumento técnico.

A ordenación dos espazos ten que ver coa organización racional da convivencia humana á que debe servir e que non pode traizoar e dalgún xeito forzar.

A lectura non superficial dos preceptos xurídicos permite atopar-las súas claves profundas, artigo 2º do Estatuto de autonomía de Galicia. Pero o territorio ten transcendencia xurídica porque é asento físico dunha comunidade. É o que xustifica a tradicional –e convencional– cualificación de ente territorial no dereito administrativo. O importante é a relación de **comunidade e territorio**. E á súa vez a comunidade defínese por uns **intereses propios**, que constitúen un núcleo irreductible e permanente sobre o que se basea a convivencia e a xustifica.

Todo isto constitúe a armazón do libro nos seus múltiples aspectos. Esa relación telúrica da comunidade co territorio, especialmente intensa no caso de Galicia, como unha nova versión do mito de Anteo, é o que explica a singular relevancia que ten a Terra para os galegos. Esa relevancia está detrás de preceptos xurídicos como o citado artigo 2 do EAG, que empalmou cunha tradición literaria, antropolóxica e cultural –tamén política– anterior. O Estatuto actual non se explica sen eses antecedentes oportuna e honestamente expostos no libro.

O testemuño de Risco é especialmente luminoso nese sentido, coma o de Castelao, Otero Pedrayo ou García Sabel, cando fala de “ligazón hipersumativa entre o home ga-

lego e a terra galega". Pablo González Mariñas tivo a amabilidade de situarme nesa escolma, exhumando un artigo de 1973 onde ó parecer dixeron que "a terra é o acontecer dun pobo feito coa vida de cada un dos seus homes".

Esta profunda realidade que marca indeleblemente a valoración galega da terra -"herbiñas qu'eu biquei tanto" ou, como di o autor, "esa conciencia territorial como factor sobranceiro de identidade bate na historia cunha constante imposibilidade do recoñecemento xurídico-político" e que se manifesta na "permanente imposición da división provincial; o nulo recoñecemento xurídico administrativo da parroquia rural; e, aínda que en ton menor, a insensibilidade para a consideración administrativa do feito comarcal".

Todo iso é amplamente examinado polo autor achegando os testemuños dos diferentes intentos ó longo da historia contemporánea, que revela en ocasións un flexible talante que os feitos posteriores farán inviable sen transixir nas conviccións esenciais: é o caso da participación nas deputacións provinciais de Risco ou Lousada Diéguez, que abandonan porque o Estatuto provincial de 1925 impedía a creación da mancomunidade galega.

A exposición dos diferentes intentos e proxectos ocupa unha boa parte do libro e proporcionan unha información accesible e extraordinariamente útil para a reflexión actual, nun contexto histórico non idéntico, aínda que substancialmente comparable.

E é aquí onde desemboca a última finalidade do libro e a súa utilidade, como se expresa no título e se lembra no prólogo: "A historia da organización territorial de Galicia non é inútil lecer dos anticuarios".

Aínda subsiste como tarefa en boa medida pendente a vertebración de Galicia, como moitos dos datos que explican a permanencia da parroquia ou a configuración dos antigos partidos xudiciais ó modo comarcal. Acontece que existen novos datos -áreas metropolitanas, papel equilibrador das cidades- nun mundo máis comunicado.

Gustaríame salientar só uns poucos puntos:

1º A falta dunha auténtica conciencia histórica explica que non houbese unha defensa máis enérxica da comarca en relación coa LBRL, o que deu pé á desafortunada apreciación da STC 214/1989, do 21 de decembro, sobre Galicia.

2º O vínculo que para o lexislador galego teñen os artigos 1 e 2 do EAG, para que a organización territorial “teña en conta a distribución da poboación galega e as súas formas tradicionais de convivencia e asentamento” que, dalgún xeito, se refiren á identidade de Galicia.

3º A conveniencia de non reduci-la comarca a unha solución simplemente racionalizadora dos investimentos públicos.

4º A necesidade de non abordar separadamente ordenación física, racionalización dos investimentos e estruturas e réxime local.

A Comunidade Autónoma ten moito máis campo de acción do que se adoita imaxinar, como poñen de relevo as discutidas leis do solo, de costas, de procedemento administrativo común, etc.

A fecundidade da aproximación do libro de González Mariñas demóstrase nas virtualidades que encerra o termo “galegitude” introducido por primeira vez no Estatuto de Galicia. A relación coa terra transcende a mera relación física e apunta a un problema aínda non resolto: o da proxección extraterritorial da actividade –das competencias– da Comunidade Autónoma que non se identifica necesariamente coas relacións exteriores, competencia do Estado.

Todos estes temas foron –e son– preocupación común. Por iso dicía ó principio que esta circunstancia de hoxe é un feliz encontro, que o autor manifesta ó citarme xenerosamente.

A mensaxe final do libro é tamén un punto de coincidencia e moi actual: a necesidade de aborda-lo tema globalmente e con amplo consenso político e social. Máis necesario hoxe en día, cando o ambiente se crispa e cando na nosa terra aparecen preocupantes manifestacións de fundamentalismo discriminante e monopolizador desa realidade transcendente que chamamos Galicia. A proclama de Curros segue en pé e cada vez con maior urxencia para este permanente “finisterre” nun mundo crecentemente interrelacionado, pero tamén máis ferozmente competitivo.

A miña felicitación cordial ó autor e á EGAP, co desexo de que o libro axude a manter vivas as preocupacións colectivas e sirva para estimular accións solidarias e xenerosas en favor de Galicia.